

ткачество, валяние, соломоплетение. Также респонденты неплохо осведомлены о промыслах, распространенных в Беларуси.

Таким образом, исследование различных элементов культуры в качестве символов идентичности у представителей армянской диаспоры в Беларуси во второй половине 1980-х – 2010-х годах показало, что поддержание этнической идентичности опирается на армянское этническое самосознание, связанное с этнической территорией, общностью культуры, религии, языка, истории, антропологические характеристики. Поддержание армянской идентичности опирается на такие элементы культуры, как коллективная историческая память, общие обрядово-праздничные традиции, семейные и общинные традиции, а также общие элементы материальной культуры. Национальная белорусская идентичность армян Беларуси основывается на общности христианской культуры, принятии культурно-исторического наследия белорусов, понимании и внимательном отношении к белорусским обычаям и традициям, ассоциирующимся с семьей, домом, родной землей.

Характерные для восприятия армян обычаи и традиции, которые ассоциируются с семьей, домом, родной землей, характерны и для белорусов, что способствует интеграции армянской этнической общности в культурную систему нашей страны.

А. П. Дзенісенка (Рэспубліка Беларусь, г. Мінск)

ГІСТАРЫЧНА-КРАЯЗНАЎЧЫЯ ПРАЦЫ УЛАДЗІСЛАВА СЫРАКОМЛІ Ў ФОНДАХ АДДЗЕЛА РЭДКІХ КНІГ І РУКАПІСАЎ ЦНБ НАН БЕЛАРУСІ

Спадчына вядомага беларускага і польскага паэта, драматурга, перакладчыка, літаратурнага крытыка і краязнаўцы Уладзіслава Сыракомлі (Людвік Францішак Уладзіслаў Кандратовіч, 1823–1862) захоўваецца ў фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі (далей – ЦНБ НАН Беларусі).

Ураджэнец фальварку Смольгаў Бабруйскага павета Мінскай губерні (цяпер – Любанскі раён) У. Сыракомля паходзіў са шляхты, з апалячанай беларускай сям’і. Рана ажаніўся – у 21 год, узяўшы шлюб з 16-гадовай Паўлінай Мітрашэўскай. З сям’ёй абаснаваўся ў наднёманскім фальварку Залуча (зараз – Стаўбцоўскі раён). З пераездам пачаўся новы перыяд яго жыццёвага і творчага шляху. У Сыракомля працягваў пісаць вершы: у прыватнасці, верш «Пашталён» быў напісаны ў гэты час і надрукаваны ў шостым нумары часопіса «Athenaeum» (1844).

У Залучы пісьменнік працаваў многа і плённа. У гэты перыяд з-пад яго пяра выйшаў адзін з самых буйных твораў «Дабрародны Ян Дэмбарог»¹ – паэма пра Нясвіжчыну і Стаўбцоўшчыну. Адначасова Сыракомля перакладаў творы лацінскіх паэтаў эпохі Рэнэсансу, напісаў і апублікаваў «Гісторыю літаратуры Польшчы» ў двух тамах.

У Сыракомля пісаў гавэнды (гутаркі), паэмы, гісторыка-краязнаўчыя нарысы, якія змяшчаліся ў перыёдыцы, выходзілі асобнымі кнігамі. Вядомасць пісьменніка на Беларусі і ў Літве расла з кожнай публікацыяй. Яго творы перапісваліся ў альбомы, завучваліся на памяць. Прышло прызнанне ў літаратурных колах Вільні. У верасні 1852 г. Сыракомля пераехаў туды на сталае месцажыхарства, бо перабыванне ў Залучы было азмрочана раптоўнай смерцю дачок. Вяскою 1853 г. пераехаў у фальварак Барэйкаўшчына, які арандаваў у «графа Тышкевіча з Нямежы» [2, с. 17] (Nemėžis (літ.) – вёска недалёка ад Вільні²). Такім чынам, у межах сённяшняй Беларусі У. Сыракомля пражыў трыццаць гадоў. Тут акрэсліліся яго творчыя схільна-

¹ У ЦНБ НАН Беларусі захоўваецца дзевяць выданняў паэмы «Дабрародны Ян Дэмбарог». Першавыданне было надрукавана на польскай мове ў Пецярбургу ў 1852 г. Іншыя восем выданняў друкаваліся ў Варшаве, Лодзі, Кракаве, Вільні, Львове. Самае позняе выйшла ў віленскай тыпаграфіі «Зніч» у 1928 г. Кніга аздоблена дзевяццю гравюрамі з малюнкамі вядомага мастака Міхала Эльвіра Андрыёлі (заўв. аўтара).

² У 1828 г. Немез ад Сапегаў перайшоў графу Бенедыкту Тышкевічу. У 1840–1856 гг. граф Міхал Тышкевіч пабудаваў маёнтак у Немезы. Магчыма, У. Сыракомля арандаваў фальварак менавіта ў графа Міхала Тышкевіча (1828–1879), які ў гэты перыяд там пражываў.

сці, а родныя мясціны сталі асноўным матывам многіх яго твораў [3, с. 8].

Пра творчую спадчыну У. Сыракомлі напісана параўнальна шмат. Першыя водгукі на творчы даробак паэта з'явіўся ў друку ў 1847 г. на старонках часопісаў «Atheneum» і «Tygodnik Petersburski». Біяграфічна-літаратуразнаўчы нарыс вядомага польскага пісьменніка, гісторыка, этнографа Ю. Крашэўскага «Уладзіслаў Сыракомля» выйшаў адразу пасля смерці паэта і паклаў пачатак вывучэнню яго творчага шляху.

У польскім, рускім і літоўскім друку Сыракомлю называюць «літоўскім лірнікам», «літоўскім паэтам», «песняром Літвы». У XIX ст. паняцце «Літва» асацыявалася з колішнім Вялікім Княствам Літоўскім, гэта значыць – і з этнаграфічнай Літвой, і з Беларуссю. «Літоўскімі» называліся Віленская, Гродзенская, Мінская губерні, а Віцебская і Магілёўская – «Белай Руссю». Гаворачы пра Літву як пра сваю радзіму, паэт меў на ўвазе якраз беларускія землі. Літва Сыракомлі – гэта перш за ўсё беларускае Палессе з вёскай Смольгаў, дзе нарадзіўся паэт, гэта Капыльшчына, Нясвіжчына, Стаўбцоўшчына, дзе прайшла асноўная частка такога кароткага жыцця паэта. Пераезд з ціхага прыёманскага фальварка Залуча ў Вільню, а потым у суседні з ёю фальварак Барэйкаўшчына, верагодна, паскорыў напісанне краязнаўчых прац У. Сыракомлі.

Віленскія крытыкі надзвычай высока ставілі творчасць свайго земляка. Але ж упершыню ў беларускім друку імя У. Сыракомлі згадваецца на старонках «Нашай нівы» (1908, № 21), дзе быў надрукаваны ананімны артыкул, прысвечаны 85-годдзю з дня народзін пісьменніка [4, с. 4–5].

У беларускім літаратуразнаўстве шырока адлюстроўваецца спадчына У. Сыракомлі. Творчасць паэта, яго сувязь з жыццём і бытам, культурай, гістарычным мінулым беларусаў шматбакова паказалі А. Мальдзіс («Творчае пабрацімства», 1966, «Падарожжа ў XIX стагоддзе», 1969), С. Майхровіч («Нарысы беларускай літаратуры XIX стагоддзя», 1952), С. Александровіч («Пуцявіны роднага слова: Праблемы развіцця беларускай літаратуры і друку другой паловы XIX – пачатку XX ст.», 1971)

і інш. Упершыню на У. Сыракомлю як этнографа звярнуў увагу ў сваім даследаванні «Гісторыя беларускай этнаграфіі XIX ст.» В. К. Бандарчык¹ [5, с. 48–50].

У фондах ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца прыжыццёвыя творы пісьменніка, якія былі надрукаваны ў 1850-х гг., яго пасмяротныя выданні. Некаторыя экзэмпляры аздоблены аўтографам пісьменніка і нават яго суперэкслібрысам. Выданні друкаваліся ў Вільні, Магілёве, Пецярбургу, Львове, Кракаве, Варшаве, Лодзі і іншых гарадах.

Вельмі каштоўныя гісторыка-этнаграфічныя даследаванні У. Сыракомлі, а таксама публіцыстычныя артыкулы, дзённікавыя запісы пра жыццё і быт розных слаёў грамадства на Беларусі ў эпоху феадалізму. Сярод твораў прыжыццёвае выданне «Вандроўкі па маіх былых ваколіцах» (*Syrokomla W. Wędrówki po moich niegdyś okolicach: Zalucze, Mir, Nieswiez. Wilno: [s. n.], 1853. [Microform]. 169 кадраў*)², дзе даследуецца мінулае беларускіх мястэчак Нясвіжа, Стоўбцаў, Койданава, Міра, даецца апісанне тагачаснага быту беларускіх сялян (гаспадаркі, жылля, адзення, ежы, духоўнай культуры, у тым ліку вераванняў, вусна-паэтычнай творчасці, звычаяў, абрадаў).

Сярод прыжыццёвых твораў гістарычна-краязнаўчай тэматыкі, дзе аўтар адлюстроўваў быт і культуру беларусаў, трэба вылучыць «Экскурсіі па Літве вакол Вільні» (1857), «Манаграфію ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна» (1861); драму пра абарону Ольштына «Каспар Карлінскі» (1858) і інш. Дарэчы, асобнік віленскага выдання «Каспар Карлінскі» (1858) – з дарчым надпісам на авантытуле. Кніга была падаравана рэдактарам гэтага выдання Паўліне Кандратовіч, жонцы Уладзіслава Сыракомлі.

«Манаграфія ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна» (*Syrokomla W. Niemen od źródeł do ujścia: 1). Monografia rzeki Niemna od jego*

¹ Экзэмпляр кнігі В. К. Бандарчыка «Гісторыя беларускай этнаграфіі XIX ст.» (Мінск, 1964) захоўваецца ў калекцыі беларускага гісторыка Васіля Івашына (фонд аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі). На тытульным лісце кнігі дарчы надпіс: «Глыбокапаважанаму Васілю Уладзіміравічу Івашыну. Аўтар. 8.VI.64 г.»

² У аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваецца мікраформа гэтага выдання.

źródeł do Kowna 2). Pamiętnik podróży żeglarza Litewską wiciną z Kowna do Królewca zredagowany i przerobiony, przez tegoż / Władysław Syrokomla. Wilno: Nakładem A. Assa, 1861) была апублікавана ў кнізе «Нёман ад вытокаў да вусця» (Вільно, 1861). У выданні змешчаны звесткі па гісторыі, геаграфіі, «этнаграфіі наднёманскага народа». Прынамсі, аўтар распавядае пра тагачасны гандаль, асаблівасці быту прынёманскіх гарадоў, мястэчак і вёсак, такіх як Даўгінавічы, Кручкі, Пясочнае, Прысынка, Магільна, Мікалаеўшчына, Свержань, Стоўбцы, Залуча, Масты, Гродна і інш. [6, с. 19–43].

У Сыракомля падарожнічаў як па этнаграфічнай Літве – па віленскіх ваколіцах, так і па беларускіх мястэчках. Вынікам гэтых экскурсій з’явілася кніга падарожных нарысаў «Экскурсії па Літве ў радыусе ад Вільні» (Syrokomla W. Wycieczki po Litwie w promieniach od Wilna / Władysław Syrokomla. T. 1 : Troki, Stokliszki, Jeżno, Punie, Niemież, Miedniki etc. T. 2 : Od Oszmiany – do Kiernowa – do Kowna. Wilno: Nakładem księgarza A. Assa, 1857; 1860. 190, 152 s.), якія былі надрукаваны пры жыцці пісьменніка (першы том выйшаў у 1857 г., другі – у 1860 г.). Аўтар апісвае помнікі гісторыі і культуры, якія сустракаліся яму па дарозе, асаблівасці быту, мовы, культуры ў тым ці іншым мястэчку. Для беларускай этнаграфіі маюць цікавасць пададзеныя ў кнізе звесткі пра міграцыю і склад насельніцтва на тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага. У адным з раздзелаў кнігі «Дарога з Вільні да Ашмян» аўтар распавядае пра быт сялян і гараджан на беларуска-літоўскім паграніччы. Але каштоўнасць выдання, на згядку даследчыка творчасці пісьменніка К. Цвіркі, зніжаецца тым фактам, што быт і культура *літоўцаў* паказаны вельмі павярхоўна. Прычынай гэтага, як неаднаразова прызнаецца сам аўтар, было тое, што Сыракомля не валодаў літоўскай мовай і таму не мог размаўляць з літоўскім насельніцтвам [1, с. 71].

У Сыракомля ў 1856 г. некалькі разоў наведваў Польшчу, знаёміўся з Варшавай, Вроцлавам, Кракавам, Познанню і іншымі гарадамі. Вершаваныя ўражанні і праявіны нататкі падарожжаў пісьменніка былі надрукаваны толькі пасля яго смерці, разам са знойдзенымі рукапісамі. Ініцыятарам гэтага выдання быў

У. Каратынскі, беларускі пісьменнік і перакладчык; на працягу 1850–1862 гг. ён працаваў у Сыракомлі памочнікам-сакратаром. Сабраныя матэрыялы былі надрукаваны асобнай кнігай пад назвай «Падарожжа сваяка па сваяцкай зямлі» (Варшава, 1914) – (Syrokomla W. Podróż swojaka po swojszczyźnie / Władysław Syrokomla (L. Kondratowicz); Z rękopisu ogłosił Władysław Korotyński. Warszawa: Wydanie Warszawskiej Spółki Nakładowej, 1914. 136 s.). У сваіх нататках аўтар параўноўвае асаблівасці быту палякаў, беларусаў і літоўцаў. Напрыклад, у другім раздзеле кнігі «Розніца паміж Каронай і Літвой» («Różnica między Koroną a Litwą») аўтар падкрэслівае, што на польскім баку Нёмана ўсё не такое, як у нас: «Tu, na polskiej stronie Niemna, wszystko odmienne niż u nas» [7, с. 24]. У ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца два экзэмпляры гэтага выдання з экслібрысамі рэктара Літоўскага ўніверсітэта ў Коўне, выдаўца, ідэолага літоўскага адраджэння Мікалая Біржышкі (1882–1962) і археолага, гісторыка літоўскай культуры Міхаіла Брэнштэйна (1874–1938).

Матэрыялы па гісторыі і этнаграфіі Беларусі У. Сыракомля змяшчаў і ў перыядычных выданнях. У фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваецца віленскі часопіс «TeKa Wileńska» (1857, № 1, 2), дзе надрукавана манаграфія У. Сыракомлі, прысвечаная гісторыі горада Мінска. Над творам пісьменнік працаваў працяглы час – з 1853 па 1859 гг. У «TeKa Wileńska» (1857, № 1) надрукавана першая частка пад назвай «Агульны погляд на сучасны стан Мінска» («Pobieżny rzut oka na stan dzisiejszy Mińska»). У першай частцы аўтар апісвае асобныя мясціны горада – мінскія касцёлы і цэрквы, іх інтэр’еры, карціны, якія там захоўваліся), падае звесткі пра гандаль, стан асветы, заняткі жыхароў горада, медыцынскае абслугоўванне мінчан, пра тое, як адпачывалі мінчане болей чым сто гадоў таму [8, с. [173]–232]. Даецца апісанне вуліц Мінска і больш значных яго будынкаў, узведзеных пераважна па праекту Мінскага губернскага архітэктара Казіміра-Вікенція Мельхіёравіча Хршчановіча (1794–1871). Дарэчы, найбольш значныя работы архітэктара ў Мінску – будынак Прысутных месцаў на рагу плошчы Свабоды і вуліцы Інтэрнацыянальнай, будынкi вайсковага шпіталя, гарад-

ской бальніцы, Мінскай мужчынскай гімназіі, губернатарскі дом. Ён аўтар праектаў мінскіх ратушы (1825), жылога дома Аксельрода (1844), адміністрацыйных устаноў. У 1847 г. К. Хршчановіч садзейнічаў узвядзенню царквы Марыі Магдаліны ў Мінску [9, с. 607]. У манаграфіі адзначаецца ўклад у развіццё мясцовай культуры, які ўносілі магазіны віленскіх кнігавыдаўцоў Ю. Завадскага, М. Аргельбранда і Р. Рафаловіча. Прыводзяцца цікавыя статыстычныя звесткі: у сярэдзіне мінулага стагоддзя ў Мінску налічвалася толькі 23 тысячы жыхароў, з іх каля 2,5 тысяч адбывалі пакаранне ў турэмным замку [10, с. 56].

У другой частцы манаграфіі, значна большай па аб'ёму, у храналагічным парадку падаецца ўся гісторыя Мінска, пачынаючы ад старажытных часоў да падзелаў Польшчы на зыходзе XVIII ст. Пад загалоўкамі «Mińsk jako namiestnictwo», «Mińsk jako Województwo. Wzrósł I kłęski miasta», «Jeszcze panowanie Polski» змешчаны матэрыялы, у якіх гісторыя Мінска прасочваецца на фоне ўсёй гісторыі Беларусі [11, с. [133]–204].

Беларуская гістарычна-краязнаўчая тэматыка пераважала ў творчасці У. Сыракомлі. Розныя бакі жыцця беларускага сялянства адлюстроўваліся амаль ва ўсіх буйных і дробных яго творах – ад рэштак сельскай тэрытарыяльнай абшчыны да грамадскіх узаемаадносін перыяду феадалізму. Літаратурная спадчына Сыракомлі з'яўляецца каштоўнай крыніцай для даследаванняў гістарычнай мінуўшчыны.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Цвірка, К. Слова пра Сыракомлю: Быт і культура беларусаў у творчасці «вясковага лірніка» / К. Цвірка ; АН БССР. Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск : Навука і тэхніка, 1975. – 199 с.

2. Мальдзіс, А. Восень пасярод вясны: аповесць, сатканая з гістарычных матэрыялаў і мясцовых паданняў / Адам Мальдзіс. – Мінск: Мастац. літ., 1984. – 224 с.

3. Дзенісенка, А. П. Прадмова / А. П. Дзенісенка // Станіслаў Манюшка. Прыжыццёвыя выданні твораў музычнага класіка з фондаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі: факсім. выд. [Электронны рэсурс] / Нац. акад. навук Беларусі, Цэнтр. навук.

б-ка імя Якуба Коласа, Выд. дом «Беларуская навука»; укл. А. П. Дзенісенка ; рэдкал.: А. І. Груша (гал. рэд.) [і інш.]. – Электронныя тэкставыя даныя і выявы (758 Мб). – Мінск : Беларус. навука, 2020. – 22 с.

4. Владыслау Сырокомля // Наша Нива. – Вільня, 1908. – № 21. – С. 4–5.

5. Бандарчык, В. К. Гісторыя беларускай этнаграфіі XIX ст. / В. К. Бандарчык ; Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору М-ва культуры БССР. – Мінск : Навука і тэхніка, 1964. – 232 с.

6. Syrokomla, W. Niemen od źródeł do ujścia: 1). Monografia rzeki Niemna od jego źródeł do Kowna 2). Pamiętnik podróży żeglarza Litewską wiciną z Kowna do Królewca zredagowany i przerobiony, przez tegoż. / Władysław Syrokomla. – Wilno : Nakładem A. Assa, 1861. – 172 s.

7. Syrokomla, W. Podróż swojaka po swojszczyźnie / Władysław Syrokomla (L. Kondratowicz); Z rękopisu ogłosił Władysław Korotyński. – Warszawa : Wydanie Warszawskiej Spółki Nakładowej, 1914. – 136 s.

8. Mińsk przez Władysława Syrokomlę // Teka Wileńska / wydawana przez Jana ze Śliwina. – Wilno : Drukiem Teofila Glücksberga, Księgarza i Typografa Wileńskiego Naukowego Okręgu, 1857. – № 1. – S. [173]–232.

9. Архітэктура Беларусі : энцыкл. давед. / Беларус. Энцыкл. ; рэдкал.: А. А. Воінаў [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 1993. – 620 с.

10. Мальдзіс, А. І. Падарожжа ў XIX стагоддзе: з гісторыі беларус. літ., мастацтва і культуры : навук.-папул. нарыс / А. І. Мальдзіс. – Мінск : Нар. асвета, 1969. – 206 с.

11. Mińsk przez Władysława Syrokomlę // Teka Wileńska / wydawana przez Jana ze Śliwina. – Wilno : Drukiem Teofila Glücksberga, Księgarza i Typografa Wileńskiego Naukowego Okręgu, 1857. – № 2. – S. [133]–204.

Д. Г. Зубко (Республика Беларусь, г. Минск)

БЕЛОРУССКАЯ ДИАСПОРА В КИТАЕ: ПРОБЛЕМЫ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

В последние десять лет отношения между Беларусью и Китаем активизировались в экономической, политической, научной, технической и гуманитарной областях. Установление двустороннего сотрудничества является новым опытом для обеих стран, поскольку в прошлом такого взаимодействия почти не было. Благоприятный климат в экономическом и политическом аспектах, открытие безвизового посещения Китайской Народной Республики приводят к увеличению числа граждан Беларуси, которые остаются в Китае на постоянной основе. Диаспо-